

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 polletno 30 Din, letno 60 Din,
 za inozemstvo 90 Din.
 Posamezne številke 1'50 Din.
 Urednik in izdajatelj Ivan Zorec v Ljubljani.

Ljubljana, 2. septembra 1932.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Poštočerkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

MISLI

Naše krize

(Ugotavljanja in ocenjevanja iz naše zgodovine.)

I.

Slovensko ozemlje zaradi svoje razkosanosti — Karavanke delé Koroško od Kranjskega, Vzhodne Julijske Alpe Goriško od Kranjskega, Zapadne Julijske Alpe Beneško Slovenijo od Goriškega, gorovje Gorica severnovzhodno Koroško od severnozpadne Štajerske, Gorjanci Belo Krajino od ostalega Kranjskega — ni prišlo do svoje državne ali vsaj upravne enote, ki bi bila gojila državno zavest ali krepila odpornost prebivalstva v čuvanju narodne posebnosti. To prirodno razkosanost je podpiral srednjeveški način gospodarstva in s tem vladanja, ko je delil pravno moč med vladarja in njegove velikaše, t. zv. fevdalizem. Posledica tega je bila, da je bilo slovensko ozemlje razbito na veliko število samostojnih cerkvenih in posvetnih kneževin, ki so bile v rokah tužcev. Slovenska država s središčem na koroškem Gosposvetskem polju, ki je prvotno nastala pod vodstvom »hrvatske županije«, t. j. plemena Hrvatov, je trajala premalo časa, da bi bila zapustila neizbrisen spomin v duši slovenskega človeka; saj je težato njeno središče tudi preveč izpostavljeno proti severu ob narodni meji, kjer je bilo zaradi goratosti ozemlja prebivalstvo redko naseljeno. Pozneje nastala država panonskih Slovencev je ležala s središčem ob Blatnem jezeru na Ogrskem tudi ob narodni meji in trajala kratko dobo. Obedve slovenski državi sta prišli pod bavarsko, oziroma pozneje pod frankovsko, t. j. nemško oblast.

Nemški vladarji so potem dvakrat združili slovenske dežele, kar pa ni bilo trajno in brez slovenskega državnega, narodno-političnega značaja. V X. stoletju je zaradi obrambe proti Madjarom nastala vojvodina Velika Karantanija, obsegajoča svet od Donave do Adrije in imajoča svoje pravne običaje, mero in denar; pozneje se je pa spojilo slovensko, nemško in rimsko pravo, iz česar so nastali deželni zakoniki. V XVI. stoletju so Habsburžani zaradi turške nevarnosti in verskega boja s protestantizmom združili Kranjsko, Koroško, Štajersko in Primorsko v t. zv. Notranjo Avstrijo, s skupno vlado v Gradcu, pri kateri so imele slovenske dežele svoje zastopnike.

I Karantanija i Notranja Avstrija sta izgubili značaj slovenske politične tvorbe, ker ni bil slovenski več nosilec takratne politične stavbe, t. j. plemstvo, a tudi slovensko prebivalstvo je bilo deloma že ponemčeno. Ko so se v zgodnjem srednjem veku ustanovljale v Evropi na razvalinah zapadnega rimskega cesarstva prve države, je bilo plemstvo politično odločujoči sloj, ker je bilo gospodar zemlje in je izvrševalo sodno-upravno oblast. Slovenci smo imeli tudi svoje plemiče, ki so izvirali iz županov, ko je ta oblast postala dedna v posameznih rodbinah. Slovensko plemstvo je pa polagoma izginilo. Dvojni so bili vzroki za to: mnogo ga je padlo v vednih bojih z Avari in Madjari, Langobardi (Furlani) in Nemci (Bavarci in Franki); drugi so se prostovoljno podvrgli nemškemu vladarjem in se prilagodili nastalim razmeram, t. j. se ponemčili, ker jim je to donajalo gospodarsko korist in s tem družbeni vpliv. Listine IX. in X. stoletja omenjajo precej slovenskih plemičev, ki v poznejših časih vedno bolj ginejo; lastniki gradov in velikih posestev postajajo bavarske in frankovske rodbine (Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, I., str. 50—51 in 70).

V VII. in VIII. stoletju je bil ves svet od izvira Drave do panonske (ogrske) nižine ter od Donave do Adrije slovenski, ki ga listine imenujejo »Slovenijo«. Ko smo prišli okrog leta 800. pod frankovsko oblast, se je začelo ponemčevanje najprej goratih severnih in zapadnih krajev, ki so bili redko naseljeni. Nemški vladarji so po vojnem

pravu pridobljeni svet (t. j. svet, ki so ga priborili z orožjem, ki ni imel gospodarja in ki so ga zaplenili zaradi izdaje) dajali v dar ali užitek svoji duhovski in posvetni gospodi, da je naseljevala na njem nemške kmete in obrtnike. Izgubili smo skoro polovico svoje zemlje na ta način.

Prvotno slovensko ozemlje se je krčilo zlasti ob meji. V središču ni bilo nemško naseljevanje in ponemčevanje tako silno, dasi se je vršilo tudi južno od Drave, kjer je bilo slovensko prebivalstvo gosteje naseljeno. Ako je redko mejno prebivalstvo bilo izpodrinjeno, je na drugi strani fevdalizem zaslužnil strnjeno naseljenega slovenskega kmeta v središču. Vsi, ki so se uklonili tujemu gospodstvu, ko jih je prisilil k temu meč, so po vojnem pravu prišli ob osebno svobodo in njih zemlja je postala last zmagovalcev. Sužnji so bili blago, ki se je darovalo, zamenjavalo in prodajalo na trgu. Ime Slovan je pomenil Nemcem in Italijanom sužnja.

Svobodni slovenski posestniki so postajali nesvobodni tudi pod pritiskom ostrih vojaških postav srednjega veka. Kdor je imel namreč svobodno zemljišče, je bil podvržen vojaški dolžnosti ter se je moral sam oskrbovati s hrano in z obleko. Zato so se zlasti mali gospodarji vdajali v varstvo posvetnim in posebno duhovskim velikašem, da so jim prostovoljno prepustili svoja posestva, od katerih so plačevali davščine in bili navezani na grudo; varuhi so pa namesto njih prevzeli vojaška bremena. —

Alfa.

Vsak bodi

naročnik
tednika „Slovenija“

OPAZOVALEC

Angleška aristokracija in evropska demokracija.

Pod tem naslovom je razpravljajal znani politični pisatelj dr. Hans-Siegfried Weber v berlinskem časopisu »Der Deutschen Spiegel« (23. oktobra 1931) o sivejrstnosti angleške aristokracije, ki je ostali Evropeci mnogokrat tako napačno razumejo.

V glavnem podaja pisatelj te-le misli:

Vlada in opozicija si v Angliji stojita že od nekdanj nasproti kakor igralec in protiigralec ter priznavata, da sta drug drugemu potrebna. Oba sta si vedno edina v enem namenu: v ojačenju in razširjenju britanskega imperija.

To se prav zanimivo izraža pri otvoritvi parlamenta, ko stopa v svečanem prevodu poleg vladnega predsednika tudi vodja opozicije. Parlament naj namreč kljub različnemu mnenju ne predstavlja nasprotovanja dveh zastopstev naroda, temveč enotno narodovo voljo.

V Angliji vodi že od Cromweilla dalje državno politiko aristokracija. Parlamentarizem sta v začetku vodili dve plemenitaški rodovini: Tories in Whigs, katerih prva je bila konservativna in je zastopala deželno plemstvo, dočim se je druga, liberalna naslanjala na mestne patricije.

Aristokratskega izvira ni angleški parlamentarizem nikoli zgubil, osnovna oblika se je polnila vedno z novim duhom. Aristokracija ni namreč nikoli predstavljala kaste, temveč se je neprestano razvijala in sprejemala nove osebnosti, pri tem pa je ohranila razne zunanje oblike neizpremenjene in tako ustvarjala tradicijo.

Pri gornjih razmišljanjih pa bi se nam kontinentalnim Evropecem lahko vrnila zmotā, češ, da je za aristokracijo pač odločilno pokolenje. In vendar ni tako. Lahko si rojen kot kraljevski sin, a si vendar le novinec v časti, nasprotno pa more biti človek iz najnižjega socialnega sloja popoln aristokrat.

Za angleško ljudstvo je sploh značilno neke vrste aristokratsko mišljenje: spoštovanje do nenavadnega človeka, do vsega zdravega, silnega in ponosnega elementa v človeku. S tem pojmovanjem sta v Angliji aristokracija in demokracija harmonično združeni, tako da je po pravici dejal veliki angleški zgodovinar Macaulay: »Naša demokracija je že od nekdan najbolj aristokratska na svetu in naša aristokracija najbolj demokratska od vseh.«

Celinski parlamentarizem, ki se je po francoski revoluciji tako hitro razpredel po Evropi, ni domel bistva večstoletnega angleškega parlamentarizma ter je zaradi pomanjkanja zadostne tradicije in oblikovnega dozorevanja pri posameznih narodih doživel težka razočaranja.

Anglija še do danes nima pisane ustave in slovi vse njeno državno življenje na tradiciji; evropske celinske države pa so si izgradile v najmanjše podrobnosti segajoče ustavne določbe, ki pa niso zajele naroda in države.

Angleški politik se drži vedno z zanesljivim instinktom sporočila preteklosti, s katero ne pozna angleška miselnost nobenega preloma.

Aristokrat, ki stoji na višini sam, ima močno zavest dolžnosti, ne za posamezni stan ali kasto, temveč za celoto. Evropska demokracija pa je prav nasprotna, stoji in pade s strankarstvom, ki je gospodarsko in socialno enostransko usmerjeno.

Madjarska oligarhija.

Bivši italijanski zunanji minister, grof Karol Sforza, razvija v svoji nedavno izdani knjigi »Evropske diktature« te-le misli o sodobnem političnem položaju na Madjarskem:

Po trianonskem miru zelo okrnjena Madjarska bi si bila lahko prihranila vsaj del teritorialnih izgub, če bi bili njeni oblastniki v svojo lastno korist toliko preudarni, da bi bili omogočili svojim slovanskim podložnikom boljše gospodarsko in nacionalno življenje.

Ko je zastopnik antante izročil 20. marca 1919 Karolyju noto, v kateri so bile zaznamovane nove madjarske meje, je bila demokratska vladavina pri kraju. Nastopila je rdeča poplava z boljševističnim režimom Bele Kuna. — Toda boljševistični voditelji so pokazali, da so še slabotnejši od voditeljev liberalne revolucije. Njihovo vodstvo — plod patriotičnega obupa, blodnih in zločinskih teženj in še drugih iluzij, ki jih je gojila množica — se je izkazalo, da je popolnoma nezmožno za vladanje. Zakaj budimpeštanski boljševiki so bili zadosi kratkovidni, da so se osovražili pri kmetih, ko bi vendar ne bila posebna umetnost izrabiti nenaklonjenost tega stanu do visokega plemstva in ga izrabiti v svoje namene.

Ko nastopijo v juliju 1919 Romuni proti režimu Bele Kuna, se vsa boljševistična stavba v Budimpešti v hipu zruši.

Režim, ki je sledil boljševističnemu in ki še obstaja, je po svojem značaju mešanica starega fevdalnega plemstva, ki je za Habsburžanov samo vladalo v deželi in starega madjarskega nižjega plemstva, ki je v 19. stoletju izgubilo svoj prejšnji vpliv in ki je bilo vedno bolj in bolj prisiljeno iskati si zasluzka v uradih c. kr. uprave.

Po vojni se pa razmere nagloma spremenile. Zlom habsburške monarhije, žalosten konec Karolyjevega režima in krvava Kunova epizoda, vse to je čisto na svoj način povzročilo, da je madjarsko nižje plemstvo prišlo spet do pomena.

Ogrski Židje, ki so bili našli v tej napol orientalski deželi pripravno področje za svoje udejstvovanje, so se po l. 1867. iz prejšnjega podrejenega položaja polagoma povzpeli tako visoko, da jih moremo ob začetku vojne imenovati že denarne mogotce.

Razmere, nastale po vojni in trianonskem miru, so vzele večini nižjega plemstva zasluzek in preostalo jim ni nič drugega kot da gredo v središče okrnjene dežele. Življenjska stiska in pa ukoreninjeni razredni nagon sta jih prisilila, da so vrelitrumoma v protirevolucionarne organizacije.

Sedaj pa nastopi pojav, sličen onemu v Italiji ob začetku fašizma — morda je samo ta črta skupna obema: italijanskemu fašizmu in ogrskemu protirevolucionarnemu gibanju. Plemiški mogotci so spravili protirevolucionarno gibanje v tek, židovsko velemošanstvo je pa podprlo organizacijo s svojim denarjem. V nadaljnjem razvoju se je pa srednja plast protirevolucije — nižje plemstvo — polagoma rešilo varuštva svojih voditeljev.

Srednji stan je nastopil samostojno najprej v krvavem boju s komunisti in Židi; toda ta boj ne more veljati za posebno junaškega, ker so prve skupine pod Horthyjevim vodstvom, moreč komuniste in mladino, prodirale iz Segedina, ki je bil izven Kunovega območja, ker so ga zasedle francoske čete.

Židov so se sedaj, ko niso več rabili njihove pomoči, prav lahko otresli; ti so namreč na Madjarskem, čeprav denarno veliko pomenijo, skoraj brez vsakega političnega vpliva.

Značilno pa je za novi razplet dogodkov, kako se je nižjemu plemstvu posrečilo priboriti si nekaj diktatorske oblasti, potem ko so odvzeli visokemu plemstvu večji del prejšnje moči. V boju s komunizmom so se kmetje držali samo svojih voditeljev, bili so razred zase s krepko razvito zavestjo, odločno so zahtevali izvedbo agrarne reforme, ki jim jo je obljubila Karolyjeva vlada. Voditelji so jim morali za plačilo, da so se pridružili protirevolucijski fronti, dati dalekosežne obete, ki so se tikali zemljiških reform. Po zmagi protirevolucije pa so predstavljali kmetje dobro organizirani radred, ki so si ga prizadevali zemljiški mogotci razbiti. In sedaj je nastopil preobrat. Ker je bila aristokracija sama preslaba, se je, čeprav ji je branil ponos, čutila prisiljeno, da stopi v zvezo s protirevolucionarnim nižjim plemstvom. To pa je bilo zelo številčno, zmožno za zaveznika še zlasti po svoji višji izobrazbi, ki ga je usposabljal za trdno organizacijo in sistematičnejšo ter učinkovitejšo propagando, kakor bi je bili zmožni kmetje.

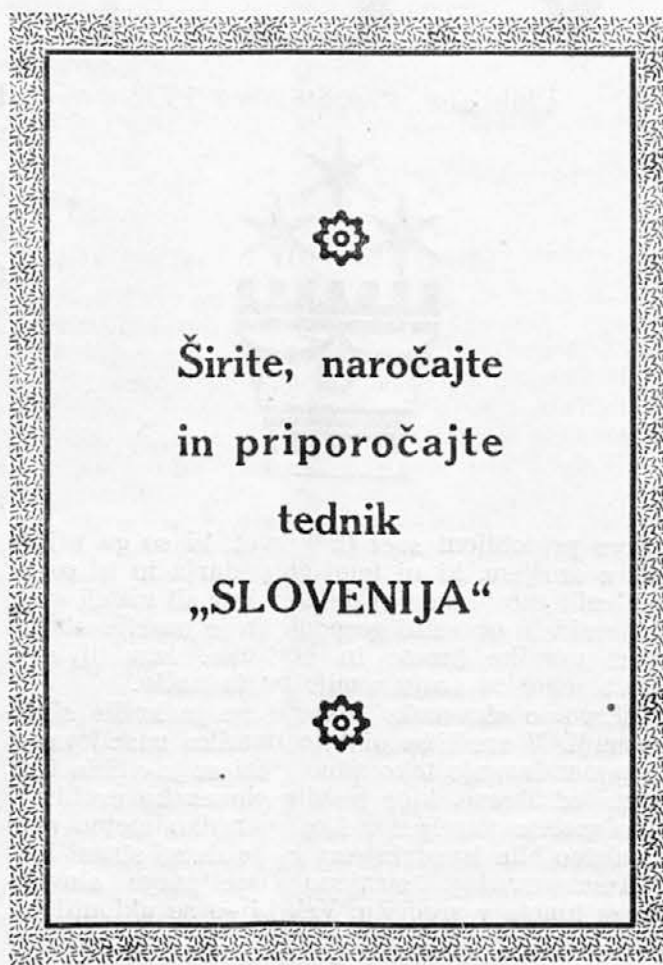
Le ena okoliščina je bila aristokraciji v škodo: voditeljem protirevolucionarne srednje plasti ni bilo neznano, da bi mogli biti magnati brez njihove pomoči izpostavljeni novim napadom, to pot pa ne več boljševidnim nego kmečkim. In to okolnost je znalo nižje plemstvo med protirevolucionarnimi dogodki dobro izkoristiti z barbarskimi umori tako, da si je privzelo oblast. Po zmagi, ki jo je proglašalo za svojo, je prevzelo oblast.

Admiral Horthy, upravnik ogrske kraljevine, je danes predstavnik tega sloja, iz katerega sam izhaja. Kalvinist, nekdanji mornariški oficir in po vrhu še zvitez, ki zna skrbeti za lastne koristi, ne da bi javno prelomil staro, nekdanj Habsburžanom dano prisego, nas spominja kratke, a jedrnate Bismarkove označbe Ogrov: »Po poli huzar, po poli advokat.«

Državni upravnik, ki je simbol sedaj na Ogrskem vladajoče razredne diktature, je bil izvoljen za nedoločeno dobo. Zakoniti videz je pa dobila diktatura na ta način, da se predstavlja suvereniteta države še vedno s Štefanovo krono.

Narodna skupščina, ki naj bi potrdila kot demokratska korporacija mirovno pogodbo, je bila izvoljena l. 1920. še po splošni in tajni volivni pravici. Polagoma pa je ministrski predsednik grof

Bethlen — najprej z odredbo l. 1922., nato z zakonom l. 1925. — znatno omejil število volivcev, tako da se je znižalo v primeri z letom 1920. za 25%.

Širite, naročajte
in priporočajte
tednik
„SLOVENIJA“

»Kdor trdi ali ponavlja kako neresnično dejstvo, ki bi moglo škodovati dobremu imenu ogrske države ali naroda, ta se kaznuje z ječo do 5 let.«

Iz najnovejših obsodb je razvidno, da more biti kaznjiva celo trditev resničnega dejstva, ker se je — da navedemo eno samo obsodbo — »z zbiranjem in s posplošenjem takih dejstev, ki so bila sama na sebi resnična, povzročila napačna slika javnih zadev«. Če bi torej kak Madjar ali tujec na Madjarskem trdil, da je knez Windischgrätz ponarejal franke, da je te bankovce izdelal uradni kartografski institut in da jih je zunanje ministvo odprenilo na Holandsko, da bi jih tam dalo v promet, bi povedal celo vrsto samih neovrgljivih resnic, ki bi mu pa mogle po omenjenem zakonu nakopati petletno ječo.

Taki zakoni razširjajo po deželi grobno tišino.

Diktatura madjarske oligarhije je neprimerno močnejša od italijanske. Horthyju in Bethlenu se namreč ni treba v primeri z italijanskim fašizmom bati ali pobijati niti meščanstva niti delavskega razreda, ki bi se mu bila leta in leta nemoteno vcepljala razredna zavest lastnih pravic in koristi, neglede na to, da se morajo ogrski delavci še vedno pokoriti za udeležbo pri boljševidnem režimu l. 1918.

Prvič je nastopil kot mlad slavist leta 1929. v II. letniku »Svobodne mladine« s člankom »Levčeva avstrijakantsčina«, v katerem je sijajno zavrnil nekega pseudonimnega dopisnika, ki je v 33. številki »Slov. Naroda« (»Nova čikarska pravda«) trdil, da je dvorni svetnik Levčec sprejel l. 1899. v svojem pravopisu izreko glasu l na željo in ukaz Dunaja ter da je bil namen te Levčeve avstrijakantsčine, da odtuji slovenščino sorodnim slovanskim jezikom, da tako zapre pot južnoslovanski ideji in panslavizmu. Ta dopisnikova trditev, ki je zlobno obrekovanje, pa izhaja naivno-bedasto iz misli, da izreka glasu l ni samo slovnični problem, temveč pred vsem zemljepisno, sociološko in psihološko vprašanje.

Mladi Peter Pajk, ki se je čutil kot sorodnik še bolj poklicanega, da opere pred javnostjo in zgodovino dobro ime svojega deda, je najprej poslal ta svoj članek dvema uredništvoma, ki sta ga pa odklonila; šele potem je izšel v »Svobodni mladini«, ki je bila tedaj javna tribuna za vsa pereača vprašanja slovenstva.

Naš avtor odklanja v članku misel, da bi polemiziral s pseudonimnim člankarjem o stvarih, v katerih je pseudonimus le lajik ter si torej sam sebi oporeka. Njegov namen je z neizpodbitnimi dokazi ovreči težko obrekovanje, ki ga je oni izrekel o njegovem pokopnem dedu Levču.

Najprej zavrača dopisnikovo trditev o Levčevi avstrijakantsčini; zato opozarja na Levčev članek »Slovenski pravopis«, Lj. Zvon, 1898, kjer je Levčec pojasnil načela, po katerih je sestavil svoj knjigo. Levčec namreč poudarja v tem članku, da se je pri pisanju pravopisa oziral na Pleteršnikov slovar, na Škrabčeve opazke in na občno pisavo veljavnih pisateljev, da torej ni odločal niti sa-

Kakor je današnji položaj na Ogrskem vse prej, kakor pa razveseljiv za vse svobodoljubne Ogre, ki so z občudovanja vredno vztrajnostjo trpeli za svoje vzore, se mora pa vendar pripomniti, da sedanja oblika vladavine z zgodovinskega stališča za Ogre ne pomeni velikega anahronizma.

Španska revolucija l. 1931. je bila v glavnem gibanje izobraženih srednjih stanov. Kaj takega je pa na Madjarskem popolnoma nemogoče, še manj pa je možen kak kmečki upor.

Morda bo nasilje sedanje diktature oživilo novega demokratičnega duha med Madjari. Potem se bodo potomci starih kast vsaj naučili jasno in moško boriti za svoje privilegije, ne da bi jih prikrižali pod lepim imenom Madjarske.

DEJSTVA IN DOGODKI

Kaj bo v Nemčiji?

Državna vlada, ki jo vodi kancelar Papen, noče dovoliti državnemu zboru, da bi delal; zakaj ta si je izvolil svoje predsedstvo, ki ga tvorijo centrum in narodni socialisti, z očitnim namenom, da bi sestavil iz svoje srede državno vlado. Na drugi strani pa vztraja državni predsednik Hindenburg pri prezidialni vladi in je dal tej vladi najbrž pooblastilo za razpust državnega zbora.

Ako so Hitlerjevci voljni, da prevzamejo vladno odgovornost, ne da bi kršili ustavo, ne razumemo, zakaj bi se jim ta poizkus ne dovolil. Vedno bo manj nevaren Hitler v vladi, ki bi se opirala na ustavo, kakor pa Hitler izven vlade brez osebne odgovornosti. Po izgubljeni svetovni vojni bi morali biti v Nemčiji izključeni diktaturi od zgoraj in spodaj.

Iz delavskega gibanja.

Socialistična »Strokovna komisija« v Mariboru priredi od 11. do 18. septembra »strokovni teden«, čigar namen je agitacija za socialno-politične zahteve delavcev in nameščencev; poglobitev in utrditev razredne zavesti ter pridobivanje novih članov za strokovne organizacije in novih naročnikov za delavski tisk. Med drugim je na dnevnem redu tudi uprizoritev Cankarjeve kolektivne drame »Hlapec Jernej in njegova pravica«, ki jo bo vodil gospod Ferdo Delak.

(»Delavec« z dne 25. avg. 1932.)

GOSPODARSTVO

Pogajanja v Ottawi so uspela

Čitatelji se še spominjajo, s kako velikim zanimanjem smo sledili razvoju imperialne konference v Ottawi. Že v predzadnji številki svojega lista smo ugotovili posledice, ki jih bodo prinesli ugodni ali neugodni zaključki tega važnega zborovanja.

Danes lahko ugotovimo: z velikim naporom in s precejšnjo vztrajnostjo in potrpežljivostjo so se Anglija in dominioni končno le sporazumeli vsaj v glavnih vprašanjih. Lahko rečemo, da predstavlja ta rešitev kompromis med načrtom imperialne gospodarske avtarkije in potrebo cenениh življenjskih potrebščin za prebivalstvo Anglije.

movoljno niti ne na ukaz Dunaja. Nato Peter Pajk logično izvaja: »... če je Levčec po pravopisu avstrijakant, potem so avstrijakanti tudi prof. Pleteršnik, pater Škrabec in vsi veljavni slovenski pisatelji. Za nas pa je v tem članku Lj. Zvona posebno važen stavek, ki priča, da Levčec ne le ni bil nasprotnik zblíževanja z Jugoslovani, ampak ga je celo podpiral; držal se je pa zdravega načela, da ...

Potem citira naš avtor tisti važni Levčev stavek: »Dasi sem te misli, ... se mi vendar zdi nespametno, delati umetne zapreke tam, kjer se Hrvatom z ozidrom na govorico našega naroda lahko približujemo.« In zapiše še sam jasno in določno sodbo: »Je to isto načelo, ki so se mu uklanjali vsi bistri duhovi slovenske preteklosti pred Levčcem, med njimi zlasti Prešeren, a tudi pozneje, n. pr. Cankar, Zupančič. Po vsej pravici: zakaj v imenu napačno umevane slovenske skupnosti po rodu in duši, v imenu romantično-utopističnega panslavizma se je vse doslej — bolj morda kot s kakršnim že nemškovanjem — krivenčila prirodna ravnorast slovenske besede in ovirala požlahtnitev našega jezika. In da se jezik požlahtni, da se dvignejo v njem skrite izrazne možnosti, to je volja vseh pravih slovenskih inteligentov, ne pa, da se samo pofini po zakonih estetike in muzike...«

Pokojni Peter Pajk je tako odločno z dokazom zavrnil dopisnikovo obrekovanje Levčca in izrazil svojo, za današnji čas še posebno važno sodbo o razmerju slovenskega jezika do ostalih slovanskih jezikov. Konstatira pa še, da so se že ob izidu Slovenskega pravopisa l. 1899. pojavili v časopisih anonimni članki, ki so pokojnemu Levču očitali vladno podrepanstvo. Na dopisnikovo zatrjevanje,

VESTNIK

L. U.:

Peter Pajk o Franu Levču in Prešernu

(Pokojnemu Petru Pajku za spomin.)

Redki so, ki bi se v teh žalostnih dneh odločili podati roko sočloveku-trpinu, redki, ki bi v tuj nesreči ne videli in občutili vedno samega sebe in svojih nadlog. A še redkejši so tisti, ki jim v teh dneh usoda njihovega najbližjega krvnega občestva, usoda lastnega naroda, ni zašla za deveto goro. —

Up naroda je mladina. Zato se nam je tesnilo v duši, ko so legali v grob naši najmlajši, najboljši, ki jih je že toliko odšlo za vedno od nas. Še bolj pa mora slovenska mladina v teh težkih dnevih, ko je vsak, ki ni zakopal niti ne prodal svojega talenta za lastno korist, več kot zlata vreden, žalovati za svojim dne 18. avgusta t. l. pre-rano umrlim tovarišem, slavistom Petrom Pajkom, ki se je od nas poslovil, ko je komaj začel živeti. Pokojnik je bil eden izmed tistih redkih ljudi, ki jim je lastno trpljenje neprestano vir samoodpovedi, ki jim je vsak dan s svojo neizbežno tragiko in težo vedno in vedno novo spoznanje, vedno nova stopnja napredovanja v očiščevanju lastne duše. Redke so take duše, ki dajejo same iz sebe, poštene in nesebične so v svojem dajanju, idealne v podreditvi osebne občestvenosti, čiste in svetle v svoji popolnosti in iskanju resnice. Pokojnik je bil eden izmed takih redkih ljudi: vse njegovo življenje (* 18. maja 1908, † 18. avgusta 1932), ki se je radi šibkega telesnega zdravja vršilo bolj v svetu duševnih lepot, nosi pečat samoodpovedi in idealne službe resnici.

Glavnega stvarnega uspeha, ki ga bodo imele od sklenjenih pogodb države-pogodbence, še ne moremo točno pregledati, ker še niso podrobneje znane protiusluge, ki jih bodo dajali dominioni državi-matici za ugodnosti, ki so jih dobili sami.

Za ugodnosti, ki jih daje Anglija dominionom, so zlasti važne naslednje določbe:

1.) Anglija se je obvezala, da bo naložila za pšenico iz nebritanskih dežel carino, in sicer 2 šilinga za quarter (12.7 kg), nadalje bo za uvoz mesa uvedla kontingentiranje (uvoz iz tujih držav je omejen na določeno količino).

2.) Vse prednostne (preferenčne) pogodbe dominionov z Anglijo ostanejo še naprej v veljavi brez določenega roka. V zvezi s temi določili bo Anglija prepovedala uvoz iz drugih držav (Rusija!) po dumping-cenah, s katerimi bi gornje preference izgubile svoj pomen. V tej točki so obsežne zlasti pogodbe, s katerimi uživajo dominioni velike ugodnosti za izvoz mesa, masla, sira, jaje, sadja, grozdja itd. Na vse te pridelke bo namreč Anglija zvišala uvozne carine za nebritanske države.

Od dominionov bo zlasti Kanada nudila Angliji uvozne ugodnosti v obliki preferenčnih carin na 220 izdelkov (železo, jeklo, tekstilno blago itd.), zato pa je dobila ugodno rešitev za izvoz svoje pšenice, bakra in mesa.

Ostali dominioni so se v glavnem obvezali za uvoz angleških industrijskih produktov (strojev, tekstilij, kemikalij itd.) z določbami, da bodo imele morebitne carine samo ta namen, da izenačijo razliko v produkcijskih (proizvajalnih) stroških med tujo in domačo industrijo.

Pomen za svetovno gospodarstvo.

Važnost gornjih določb lahko razvidimo že iz onega, kar smo ugotavljali v eni prejšnjih števil: če se ustanovi britanska gospodarska zveza, ne more Anglija dovoliti obenem prednostnih carin kanadskemu in romunskemu žitu; če se ustanovi omenjena gospodarska zveza, tedaj se izloči Anglija samogibno iz vseevropske sestave. Kljub temu pa so razočarani oni, ki so mislili, da se bodo v Ottawi godili čudeži. Ne, sporazum, ki je bil sklenjen med Anglijo in dominioni, sloni na principu prednostnih carin in raznih kontingentov; res pa je, da je v tem oziru Anglija dosegla vse, kar se je trenutno dalo doseči.

Za neangleško svetovno gospodarstvo pa pomeni ta sporazum še samo večje breme, ker se angleška delegacija ni držala svečanih obljub, ki jih je dala ob začetku pogajanj, da se namreč svetovni trgovini ne smejo nalagati nove carine.

Svetovnemu gospodarstvu je zadan hud udarec že samo s tem, da so izločena iz svetovnega trga nekatera gospodarska telesa, radi česar se bo splošna nadprodukcija na svetovnem trgu le še bolj občutila.

Najbolj bodo po sporazumu v Ottawi prizadete: Severna Amerika kot izvoznica železa in jekla v Kanado, Rusija kot dobaviteljica lesa in žita za Anglijo, skandinavske dežele in Nizozemska (za mlečne produkte, sveže meso, mast, jajca itd.).

Poleg teh negativnih posledic pa moramo opozoriti tudi na svetle strani, ki jih je razkrila imperijska konferenca. Te so zlasti v poudarku, da je treba že vendar nehati z ono nesrečno gospodarsko zaščito, ki je prav za povojne države tako značilna in ki ustvarja napihnjene industrije, ki nimajo nobene življenjske moči in jih vzdržujejo

pri življenju samo visoke zaščitne carine. V Ottawi je prevladalo prepričanje, da gospodarstvo ne more biti samodovoljno (avtarkično), da je največ možno samo gospodarsko sodelovanje mnogih narodov in držav v višji gospodarski enoti. Začetne korake po tej poti je napravil angleški imperij s konferenco v Ottawi, ki bi naj služila za izhodišče svetovni gospodarski konferenci.

Ottawa je pokazala, da je možna gospodarska rešitev, ki naj delno zadovolji prizadete države.

Za Evropo samo je to vprašanje mnogo težje. V Ottawi so se pogajali z Anglijo njeni dominioni, ki so s pogodbami zavezani, da se ne bodo bojevali proti Angliji; v Evropi pa je prav imperialistična težnja držav glavna ovira za skupni gospodarski nastop. Dokler namreč ne bo izvedena dosledna razorožitev, tako dolgo bodo ostale zaščitne carinske ograje nedotaknjene in do tedaj ne moremo misliti na uspešno in korenito preusmeritev vsega svetovnega gospodarstva; zato si spričo uspehov, ki so bili doseženi v Ottawi, ne smemo delati za bodočo svetovno gospodarsko konferenco posebnih upov.

V dobi gospodarskih polomov

Od 11. do 20. avgusta t. l. je bilo a) otvorenih konkurzov: v dravski banovini 2, v drugih banovinah 16; b) razglašanih prisilnih poravnav izven konkurza: v dravski banovini 10, drugod 23; c) odpravljenih konkurzov: v dravski banovini 2, drugod 4; d) odpravljenih prisilnih poravnav: v dravski banovini 6, drugod 26; e) zavržena prisilna poravnava 1 izven dravske banovine.

(Trgovski list z dne 27. avg. 1932.)

Problem Podonavja in nemško agrarno gospodarstvo

Načrt, ki ga je prvi sprožil in formuliral nekdanji francoski ministrski predsednik Tardieu in ki bi naj rešil podonavsko agrarne države pred vedno hujšo kmetijsko krizo, je še vedno aktualen kljub zanni rezerviranosti, ki sta ga pri tem pokazali posebno Nemčija in Italija.

Danes prinašamo glavne misli članka, ki ga je pod gornjim naslovom napisal za »Sozialistische Monatshefte« Gerhard Glienke. Njegova izvajanja so posebno zanimiva, ker kažejo na možnost uspešnega gospodarskega sodelovanja med Nemčijo kot industrijsko državo in obdonavskimi agrarnimi državami (Romunijo, Madjarsko in Jugoslavijo).

Agrarno gospodarstvo navedenih držav zavisi v prvi vrsti od možnosti ugodnega izvoza agrarnih produktov v tujino. Kljub temu, da so se že vršile neštete konference in posvetovanja o južneevropskem problemu, ni v tem vprašanju razen nekaj meddržavnih pogodb še ničesar končnojavno urejenega. Križajoča se mnenja in nasprotja konkretno rešitev problema še samo otežkočujejo. V glavnem sta si v nasprotju Francija kot država, ki bi dajala potrebni kredit, in Nemčija, ki bi bila glavna odjemalka agrarnih produktov. Zato pa tudi ne moremo prej govoriti o uspešni rešitvi podonavskega problema, dokler se v tej stvari obe navedeni državi ne zedinita.

Francoska delegacija je pred nedavnim v Lausanni stavila nov predlog, po katerem bi evropske velesile prevzele podonavsko pšenico po pred-

nostnih carinskih tarifih, nasprotno pa bi agrarne države kot protiuslugo znižale uvozne carine za nekatere industrijske produkte.

Francija, ki je v te agrarne države vložila mnogo svojega kapitala, se prav radi tega živo zanima za ugodno rešitev, s katero je zvezana tudi možnosti nadaljnjega kreditnega podpiranja.

Nemčija je bila do zadnjega časa glavni odjemalec južneevropskega žita. A prav v zadnjih dveh letih je njena trgovina z Romunijo, Madjarsko in Jugoslavijo močno padla.

Leta 1930. je Nemčija iz teh držav uvozila v vrednosti 394 mil. mark, dočim je uvozna vrednost naslednjega leta znašala samo 198 mil. mark.

Nemški izvoz je sicer tudi padal, a ne v taki meri. L. 1930. je znašal 428 mil. mark, naslednje leto že samo 272 mil. mark. Tako kaže nemška trgovska bilanca presežek od 34 na 74 mil. mark.

Nazadovanje uvoza gre v glavnem na račun žita. Tako je padla vrednost žitnega uvoza iz Romunije v letih 1930. in 1931 od 127.5 na 30 mil. mark; za Madjarsko od 8.5 na 0.4 mil. mark; za Jugoslavijo od 9.8 na 0.4 mil. mark.

Po množini so omenjene države zmanjšale izvoz žita v Nemčijo od 1.055 mil. ton na 0.348 mil., in sicer: Jugoslavija od 68.300 ton na 3500 ton, Madjarska od 51.200 ton na 2600 ton, Romunija od 935.100 ton na 342.300 ton.

Primerjava, ki naj pokaže procentualni delež navedenih agrarnih držav pri pšeničnem uvozu Nemčije, nam da naslednje številke: vse tri države so l. 1930. udeležene s 4.3%, l. 1931. pa s 0.2%. Pri uvozu ječmena: l. 1930. 51.2%, l. 1931. 40.7%. Pri uvozu koruze: l. 1930. 32.2%, l. 1931. 7.7%.

Nasprotno narašča uvoz iz prekomorskih dežel in Rusije: pri pšenici od 87 na 95.1%, pri ječmenu od 42.9 na 50.9% in pri koruzi od 50.1 na 56.6%.

Tako je uvozila Nemčija l. 1931. 510.000 ton pšenice in 124.000 ton ječmena iz Kanade in 131 tisoč ton pšenice in 265.000 ton ječmena iz Argentine. Pri tem močno prevladuje uvozna vrednost iz teh držav izvozno vrednost nemških industrijskih izdelkov, v Kanadi celo za 50%.

Obratno pa je z južnovzhodno Evropo, kjer znaša agrarni uvoz 197 mil. mark v nasprotju z 272 milijoni industrijskega izvoza Nemčije.

*

Po vseh teh ugotovitvah je za zdravo celinsko evropsko politiko velikega pomena, da se ustvari medsebojne gospodarske pogodbe, ki bi slo-nale na eni strani na odjemu določenih količin agrarnih pridelkov, na drugi strani pa bi morale agrarne države z znižanimi carinskimi tarifi dati ugodnosti uvozu industrijskih izdelkov. S tem bi se okrepila kupna moč agrarnih producentov, ki bi imela ugodne posledice za industrijski uvoz, na drugi strani pa bi se tudi industrija Nemčije poživila in s tem tudi delavstvo, ki bi z zvišanim konsumom vplivalo na domače agrarno gospodarstvo.

*

Nekako v tem smislu bi se naj uredilo to pre- reče vprašanje. Francija in Nemčija se morata v rešitvi tega problema zediniti. Nikakor pa bi Nemčija ne smela uvažati agrarnih pridelkov iz prekomorskih pokrajin. Zato imamo Evropo, ki naj z gospodarskim sodelovanjem ustvari celinsko evropsko gospodarsko zajednico.

da je uradna potrditev izreke glasu I (za u) leta 1922. plod proforske mentalitete, pa pribija dejstvo, da je Pravopis vprav pri profesorjih naletel na najhujši odpor, agitacija nasprotnikov da je bila tolikšna, da ta Pravopis, ki je bil po besedah psevdonimnega dopisnika iztuhtan na Dunaju, ni dobil odobrenja avstrijskega ministrstva za uk in bogočastje in da se zato ni smel uporabljati kot učbenik do razpada Avstrije v nobeni šoli.

Tako je naš avtor dokazal, da se je Levec odločil za to ali ono formulacijo slovničnih pravil samo iz stvarnih razlogov, ne pa iz kakšnih osebnih koritarskih namenov in je s tem dokazom zopet obnovil v slovenski zgodovini dobro ime svojega pokojnega deda. Da se je zavedal važnosti svojega članka, nam priča konec, ko pravi: »Končam. In če se ozrem nazaj, vidim, da moj članek ni zgolj oratio pro domo.«

Za tem svojim literarnim uvodom, ki je vreden, da se ne pozabi, je pokojnik stalno pisal razne članke, eseje, ocene in zapiske.

Hotel je proučevati vsa kulturna področja in priobčevati vse to za namenom, da bi s tem omogočil razbor nekaterih značilnih črt duhovnega lika sodobnosti, ki bi drugače šle neopazene mimo nas. Še posebno je pa hotel podčrtati tiste momente, »ki niso brez odnosa do slovenske duhovne vsebine in ki utegnejo usmeriti slovensko doje-manje v široko kulturno razgledanost in globlje doumetje.«

Njegova poročila in ocene Pirjevec-Glonarjeve izdaje Prešerna, Keleminovih »Bajk in pripovedk slovenskega ljudstva«, prevoda Tagorejevega »Doma in sveta«, razprav Društva za humanistične vede pričajo o njegovem temeljitem znanju slo-

venske slovstvene zgodovine, literarne in estetske teorije.

Najbolj pa je pokojnika privlačil naš Prešeren, morda prav s svojo tragično življenjsko usodo. Plod svojih razmišljanj o njem je izdal v obliki zgoščeno napisanega eseja z naslovom »O Prešernu« (Lj. Zvon, 1931). Uvodno označuje pisatelj važnost in pomen Prešerna za slovensko kulturo: »Prešeren je naša prva totaliteta, njegove Poezije so prva in največja sinteza slovenskega duševnega in duhovnega sveta.« Karakterizira njegovo smer kot postopno poglobitev in rast v slovenstvo, kot notranjo integracijo. V razvoju Prešernovega sloga loči tri glavne stopnje. Za prvo stopnjo se mu zdi značilen pesnikov razumski, še ne čisto osebni odnos do življenjskih pojavov ter realizem.

V drugo stopnjo, ki jo imenuje dobo »največje notranje razgibanosti in čuvstvenega vzpona«, do-bo visoke ljubezni, spada vse lirično.

Tretjo (zadnjo) stopnjo označuje jednat slog, usmeritev v stvarnost, izločitev vsega čuvstvenega, »miselna pregnetenost«. To je epigramatika v naj-čistejšem pomenu besede.

Sledi oznaka Sonetnega venca, prve resnične strnjivosti Prešernovega sveta, podobe pesnikove duše, ki je vso svojo bridkost uglašil na struni nesrečne ljubezni, ki je ena, a vendar dvojna: do Julije in domovine.

Po teh jedrnatih oznakah, v katerih je z izredno pronicavostjo izrazil sad svojih najnežnejših dognanj, razbira pisatelj časovno zaporednost Prešernovih pesnitve v zvezi z ljubeznijo in loči tri dobe.

Prva pred Julijino dobo vsebuje vrsto lahkih ljubezenskih romanc, v katerih je ljubezen še vsakdanja. Izvrstno pogojena je njegova karakteri-

stika: »Junak je Ostrovrhar, ki so boji mu igrače in ki najde v Bosni, kamor ga je poslala pre-zvetna nevesta, lepšo deklico.«

Druga, Julijina doba: odnos do žene je postal njegov največji življenjski problem, žena kot vir navdiha. — V Gazelah je ljubezen še odvisna od zunanjih, telesnih znakov ženske lepote in je zato še minljiva. V Sonetnem vencu prevlada v Prešernovi ljubezenski presoji spoznanje in zavest o elementarnosti in neugasljivosti ljubezni, v kateri se odslej zrcalijo vsa druga čuvstva in vrednote. — V sonetih po Vencu doseže njegovo doživetje najvišje globine, Julija najvišjo stopnjo pobožanstvenja. Pesnikov odnos do nje je religiozno vdan. Sledi zaplet, ob misli na nedosežnost ideala iz-zveni njegova romarska pobožnost v obup pogub-ljenja, za katerega ni rešitve. V Krstu pri Savici se reši iz obupa v krščanski platonizem, v »Ri-biču« doživi svoj inferno in preide iz doživetja v misel.

V »Pevcu« se zaključí njegov osebni problem: uravnovesí se v spoznanju o nujnosti svojega trp-ljenja.

Tretjo dobo označuje izgubljena vera v žen-ske, njegov odnos do ženske se iz prvotnega na-pona sprosti v povsem realistično pojmovanje žene: žena ni več vir navdiha. —

V pismu Čopu (o važnosti števila 20) se izraža njegova zavest in čuvstvo lastnega zakonodajal-stva. — Motiv Pozabljenega pevca Dobroslava je v zvezi z ustanovitvijo »Novice«, 1843, ko so Prešerna namenoma prezrli...

Naj dajo te vrste vsaj malo slutiti, kaj in koliko je Peter Pajk obetal za našo slovensko kulturo, kaj vse je nosil še s seboj in kaj vse so »upokojile groba globočine«.

Tednik „Slovenija“

je ustanovljen iz idealnih namenov in ga pišejo slovenski kulturni ljudje.

Pozor čitatelji!

Z današnjo številko smo začeli priobčevati prevod romana »Napoleon«.

O Napoleonu imamo že tudi nemški življenjepis v obliki romana, ki je preveden v slovenščino.

Naš prevod je iz ruskega romana, ki mu je avtor znameniti pisatelj Dimitrij Merežkovskij, ki je spisal že več takih romanov.

Merežkovskega »Napoleon« je povest o življenju in stremljenju človeka, ki mu je izročilo umskih očetov francoske revolucije postavilo nalogo, da združi vso Evropo v eno naddržavno oblast.

Kako je skušal Napoleon izvršiti to nalogo in zakaj je ni, o tem pripoveduje Merežkovskij. Napoleon se je namreč lotil te naloge preveč s sredstvi preteklosti; zato mu je bilo to v pogubo.

Tudi iz tega spisa spoznamo vse vrline pisatelja Merežkovskega: njegovo dušeslovno zasnovano globino.

Slovenski prevod izdamo po možnosti v ponatisku, na kar že sedaj opozarjamo svoje čitatelje.

Slovstvena izvirna produkcija pri nas.

Splošno se danes čuti nedostatek izvirne slovstvene produkcije. Imamo pač posamezne malenkosti v svojih mesečnikih, semtertja tudi v izdajah književnih družb; toda pogrešamo velike slike svojega sodobnega življenja, ki bi zagrabila snov v vsej njeni globini in jo brezobzirno podala v umetniški obliki.

In vendar je tega potreben naš tuj, ki so zrela za prelom, ki silijo k preobratu, poln najgršega mamonizma v rodoljubni obleki, ki izziva k obračunu. Ali je to zadehlo ozračje zadušilo ustvarjalno duha naših umetnikov? Naša doba kliče po svojem oblikovalcu, po svojem Cankarju. Ali ga res ni mogoče dobiti?

O pravilni slovenščini.

Znano je vsakomur, ki zasieduje razvoj našega književnega jezika, s kolikim trudom in s kakšnimi zaprekami smo gojili svoj jezik. V njem smo po pravici videli na znotraj posodo svoje duševnosti, na zunanji vidni znak svoje bitnosti.

Po preobratu je nastal v tem oziru zastoj, ker smo domnevali, da je z osvoboditvijo že vse storjeno. A temu ni tako: na zunanji smo prosti, a na znotraj se moramo razvijati, oziroma izpopolnjevati naprej. Pomislimo na koroške in primorske Slovence, ki jih vežeta jezik in v njem se izražajoča omika z nami v Jugoslaviji. Ni brez pomena zanje, kako mi delamo s svojim jezikom, oziroma kakšne nazore imamo v tem oziru.

Vsak bodi

naročnik
tednika „Slovenija“

SLOVSTVO

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

Napoleonovo življenje

Napoleonovo življenje je podobno vsakdanjemu sončnemu teku.

1769—1795. Od rojstva do Vendémiaireja — svitanje.
1795—1799. Od vendémiaireja do brumaireja — sončni vzhod.
1799—1807. Od brumaireja do Tilsita — poldne.
1807—1812. Od Tilsita do Moskve — večer.
1812—1815. Od Moskve do Waterloo — zahod.
1815—1821. Od Waterloo do smrti — noč.

Svitanje.

I.

Detinstvo.

1769—1779.

»Rodoslovna raziskavanja o rodovini Bonapartov niso nič drugega nego otročarije. Prav lahko je odgovoriti na vprašanje, kdaj se je začel ta rod. 18. brumaireja. Ali je mogoče, da ima kdo tako malo čuta dostojnosti in spoštovanja do cesarja, da pripisuje kakršnokoli važnost njegovim prednikom? Vojak, državljani, vladar je zavezan zgolj svojemu meču in ljubezni ljudstva do sebe.« Ta opazka, brzkone naročena od Napoleona samega, je izšla v *Moniteurju*, vladnem listu dne 25. messidora, 14. julija 1805. leta, pol leta po kronanju. »Glej, kako naj govori velik človek!« je vzkljnila pri tej priliki ena izmed njegovih razboritih častilk.¹ »Nikoli nisem pogledal niti v enega izmed svojih rodoslovnih listin; vedno so bili v rokah brata Josipa, našega družinskega rodoslovca, je rad govoril cesar smeje se.« — »Jaz sem izmed tistih ljudi, ki so vse sami po sebi, a nič po prednikih.

Qui sont tout par eux-mêmes et rien par leurs aïeux.²

Buona-Parte je zelo stara in plemenita toskanska rodovina iz Trevisa in Florence, katere rodovnik izvajajo morda nekoliko pregoreči rodoslovci od začetka X. stoletja. Neki Buona-Parte se je baje udeležil prve križarske vojne. V drugi polovici XIII. stoletja je bil florentinski patricij Guglielmo Buonaparte, ki se je udeležil borbe med Guelfi in Gibelini, razglašen za upornika in za vselej izgnan iz Florentinske republike. Preselil se je v Sarzano, oddaljeno mestece Genueške republike, kjer je izgnana rodovina dovolj borno životvarila dve stoletji in pol, imajoča službe sindikov, notarjev in članov starešinskega sveta. Naposled se je preselil zadnji potomec sarzanske veje Buonapartov, Francesco, leta 1529 na Korziko, v Ajaccio. Tu so potomci te rodovine čuvali dalje svoj odlični naslov florentinskih patricijev in obubožavši popolnoma živeli na plemenitaški način brez dela, blagorodno in stiskavo s pičilimi dohodki od majhnih deležev zemlje, olivnih logov, vinogradov ter ovčjih in kozjih čred.

Napoleon je po svoji krvi zakesnel kondottiere XV. stoletja, ene vrste z Malatesto, Sforzo, Colleonom — »genialni razbojnik«: ta hipoteza Taineja je do danes obče veljavna.³ Toda v rodovini Buonaparte ni bilo niti enega kondottiera, pač je bil »blaženi« oče Bonaventura.⁴ Treba je pomisliti nanj in takoj pade Taineja hipoteza: zares, čemu naj bi se kri nikoli živečega »razbojnika« v Napoleonovih žilah pokazala močnejšo nego kri dejansko živečega svetnika?

Karl Bonaparte, najmlajši potomec rodovine, oče Napoleona, je bil lep človek, vitke in precej visoke postave, »pravi Murat«, kakor se ga spominja pozneje njegova vdova;⁵ popoln kavalir, ženskar, veseljak, italijanski lepobesednik — advokat; voltairijanec, pisatelj svobodnomiselnih stikov in madrigalov; spreten sodnijski zakotni pisar, neugnan in vztrajen prosilec, ki se je gnetel okoli pragov mogočnikov tega sveta; nikakor ne reumen človek, toda slab in lahkomišljen; »prevelik prijatelj zabav, da bi mislil na svoje otroke«, kakor se je izrazil Napoleon;⁶ sam na pol otrok, je razvajal otroke in jih zastopal pred strogo materjo.

Potem, ko se je izučil pravoznanstva na pizanskem vseučilišču, je postal asesor pri francoskem kraljevem sodišču v Ajacciju.

Zdi se, da ni podedoval Napoleon od očeta ničesar drugega nego rodbinsko ime, lepi oval lica, modrosive oči in strašno bolezen: raka v želodcu. To je še en smrtni udarec kondottierski podmeni Taineja; za Napoleona nima skoro nobenega pomena Bonapartova dediščina; sin se je vrgel po materi, a ne po očetu.

Leta 1764 je snubil Karl hčer ajaškega glavnega nadzornika prometnih potov, Marijo Leticijo Ramolino, prav tako obubožane, toda zelo stare rodovine Pietra-Santa, ki je baje izhajala od vladajočih lombardskih knezov. Ženin je imel osemnajst let, a nevesta štirinajst: revnim korzikanskim plemičem se je mudilo odkrižati se hčera, da so se tako rešili odvečnega bremena pri hiši.

Signora Leticija je bila na glasu kot lepotica, celo na Korziki, kjer lepotic ne manjka. Ohranjena je njena

slika mladosti.⁸ Čar tega obraza s tajnonežnim in strogim nasmevom spominja na mono Lizo-Giocondo ali na sorodne ji prav kakor ona se smehljače etrurske boginje, katerih kipe so našli v predavnih gomilah Toskane—Etrurije. Kakor iz prav te temne davnine nam sveti ta nasmev druge Gioconde, etrurske Sibile — Napoleonove matere.

Antiquam exquirite matrem.
Pradavno mater iščite.

»Človeški rod poseduje dvoje velikih kreposti, ki ju moramo neskončno spoštovati: pogum moških in neomadeževanost žensk«, pravi Napoleon, misleč seveda na svojo mater.⁹ Ve, da čiste rode pogumne.

»Kmečko Kornelijo, Corneliie rustique« jo je imenoval korziški junak Paoli. Kakor vse, tudi odlične Korzičanke, se je cesarjeva mati do konca svojih dni le malo ločila od navadne kmetice. Brati in pisati ter nekaj računati — to je vse, kar je znala. Celo pravilno francoski govoriti se ni naučila; lomila je besede trdo in smešno, na italijanski način. K razkošnim tuilerijskim sprejemom je prišla v preprosti, skoro revni obleki: bila je varčna do skoposti. »Ljudje govore, da sem skopa, vilaine; naj govore... Morda mi bodo kdaj moji otroci hvaležni, da sem varčevala zanje.« Vedno je hranila — coumoulaît, za slabe čase, in ko so prišli, je bila pripravljena prodati za Napoleona vse do zadnje srajce.

»Moja izvrstna mati je ženska z umom in sreem,« je govoril on. »Njen značaj je moški, ponosen, plemenit. Njej sem dolžen vso svojo srečo, vse, kar sem storil dobrega... Prepričan sem, da zavisí vse dobro in slabo v človeku od matere.«¹⁰

Mati je vedela, kdo je njen sin. »Vi ste čudo, fenomen, vi ste to, česar povedati ne morem,« mu je rekla prstodušno v oči. »Signora Leticija, vi se mi laskate, kakor vsi!« »Jaz da se vam laskam? Ne, sin moj, vi niste pravični do svoje matere. Mati se sinu ne laska. Vi veste, vladar: izkazujem vam vsaktero čast pred ljudmi, ker sem vaša podložnica; ali med nama sem vaša mati in vi moj sin. Kadar rečete vi: »Hočem«, pravim jaz: »Nočem«, zakaj tudi jaz imam ponosen značaj.«¹¹

Umirajoč se je spominjal »naukov o ponosu, ki jih je prejel v mladosti od matere in jih hranil vse življenje.«¹² Ko so ji za dobe grozovlade na Korziki leta 1793 predlagali, naj se izneveri svojim premaganim prijateljem, da reši svoje premoženje, a morda tudi življenje svoje in svojih otrok, je odgovorila kakor prava Kornelija, mati Grakhov: »Jaz in moji otroci nimamo dveh ver, temveč eno samo: dolžnost in čast!«¹³

»Vi ste mi zelo vdani«, je rekel Napoleon doktorju Antommarchiju malo pred svojo smrtjo. »Ni vam žal samega sebe, da mi olajšate moje trpljenje; toda vse to ni ljubkanje matere. Ah, mati Leticija, mati Leticija!« In pokrtil si je obraz z rokami.¹⁴

Eno leto pred rojstvom je izbruhnil na Korziki upor zoper Francoze, ki so jim prodali otok Genovezi, njihovi dolgotrajni zatiralci. Stari korziški Babbo, Pasquale Paoli, se je postavil na čelo upornikom, Karel Bonaparte se mu je pridružil. Osemnajstletna signora Leticija, nosna v šestem mesecu z drugim sinom Napoleonom — prvi je bil Josip — je spremljala moža na to težko in nevarno vojno. »Izgube, pomanjkanje, utrujenost — vse je prenesla, šla je povsod. To je bila glava moža na ženskem telesu«, se spominja Napoleon.¹⁵

V divjih gorah in gostih gozdovih, na konju in peš, je plezala po strmih skalah, se je plazila skozi goščavo bodljivega grmovja — korziških »machi«, prebredla je reke, slišala je nad seboj žvižganje krogel, noseč enega otroka na rokah, a drugega pod srcem in se ni ničesar bala.

Nekoč bi bila skoro utonila v reki Liamone. Pregaz je bil globok; konj je izgubil tla pod nogami in začel plavati, zanašan od deroče reke. Spremljevalci Leticije so se prestrašili, plavali za njo in ji kričali, naj se vrže v vodo, da jo rešijo; toda neustrašena jahalka se je obdržala v sedlu in tako dobro navirala konja, da je srečno dosegla breg. Morda je že tedaj prenesla na Napoleona svojo čudovito moškost — moč Svetega Kamna, Pietra Santa.

Nič se ni bala zanj; nosila je otroka pod srcem prav tako mirno in veselo, kakor pozneje na rokah: posvetila ga je prečisti Devici Mariji in je vedela, da ga bo obvarovala.

Na dan zadnjega poraza korziških domoljubov pri Pontenuovo je signora Leticija začutila, da se otrok nepotrpežljivo giblje, »igra v njenem telesu«, »kakor da bi se hotel vojskovati, še preden je bil rojen.«¹⁶

Vojna je bila preveč neenaka: Francozi so poslali na Korziko velike množine vojske. Ko so dokončno razbili upornike in je Paoli pobegnil, je Karel Bonaparte izprevidel, da je to »vojna prstenega lonca z železnim kotlom«. Odločil se je, da se podvrže Francozom, in ko je dobil od Francozov zaščitno pismo, se je vrnil z ženo v Ajaccio.

15. avgusta 1769. leta na Veliki Šmaren je začutila Leticija, ko je šla v cerkev, tako silne bolečine, da se je morala vrniti domov. Težko je dosegla spalnico; toda ni mogla leči v postelji, legla je na neudoben, ozek, trd blazinjak z ravnim naslonom in je brez težav povila sina, Napoleona.

Mati ni imela mleka. Najeli so dojiljo, ženo ajaškega čolnarja, Kamilo Iarî. Ta je imela Napoleona rajša kakor lastnega sina. Tudi on ji je ohranil vse življenje hvaležen spomin.

⁸ Lacour-Gayet, 283.

⁹ Bertaut, 52.

¹⁰ O' Méara, II. 184.

¹¹ Lacour-Gayet, 286. — Chuquet, I. 47.

¹² Mémor., II. 335.

¹³ Ibid., II. 362.

¹⁴ Antommarchi, 269.

¹⁵ Ibid., 213.

¹⁶ Chuquet, I. 51.

¹ Thibaudeau, 168.

² Mémor., I. 83.

³ Chuquet, I. 40.

⁴ Taine, 26.

⁵ Antommarchi, I. 120. — Mémor., I. 82.

⁶ Chuquet, I. 44.

⁷ Taine, 9.